

El combat d'Arbúcies. Una aproximació als fets d'armes del 14 de gener de 1714, a partir de noves fonts documentals

JOAQUIM MATEU

JORDI TURA

Museu Etnològic del Montseny, Arbúcies

Quaderns de la Selva, 24 (2012)
169-181

La situació d'Arbúcies a les darreries del segle XVII i inicis del segle XVIII no diferia gaire de la d'àmplies zones de Catalunya. La gent d'aquestes terres es trobava immersa en una situació convulsa des d'un punt de vista polític i social i en un context de conflictes bèl·lics sovintejats, sobretot si tenim en compte que, des d'un punt de vista geogràfic, la vall d'Arbúcies constitueix un dels passos naturals de comunicació més importants entre les planes de la Selva i d'Osona i, en especial, entre la vila d'Hostalric i la ciutat de Vic, dues places fortes que intervingueren directament en la major part dels esmentats conflictes.

Des d'un punt de vista documental les dades existents referides a l'anomenat *combat d'Arbúcies* eren fins ara relativament limitades, la qual cosa provocava dubtes sobre la realitat d'uns fets que la tradició oral havia mitificat i que pervivien en l'imaginari popular com un tret identificatiu del caràcter indòmit d'una comunitat. "Gent d'Arbúcies, gent d'astúcies: mata-valons", heus ací una dita que recull Víctor Balaguer en la seva obra *Al pie de la encina* (Balaguer 1893: 102), en què relata com les guàrdies valones de Felip V, en arribar a Arbúcies, provocaren un altercat en el qual es va veure implicat el batlle de la població, el qual fou bufetejat pel cap del destacament, cosa que comportà la reacció immediata de la població i del sometent d'Arbúcies i dels pobles veïns, que atacaren els invasors i els causaren una gran mortaldat. Possiblement Víctor Balaguer, en narrar aquesta versió dels fets, degué tenir accés a l'obra de Mateu Bruguera *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714* (Barcelona 1872 vol. 1: 507), en la qual podem llegir la comunicació tramesa pel marquès de Poal als consellers de Barcelona el 17 de febrer de 1714:

"En Arbúcias de 500 infans y 150 caballs (que passaban a socórrer Bracamonte estant molt estrechat de nostres paisans), escaparen solament 40 caballs y 25 infans, quedant 73 oficials presoners, 6 banderes, 6 tambors y lo equipatge, ab pèrdua de 2 morts i un nafrat..."

També del segle XIX es conserva a l'arxiu històric municipal d'Arbúcies la genealogia de la família Roquer, en la qual es dona una versió dels fets que els situa cronològicament el 12 de setembre de 1713, cosa que contribuï a generar més confusió, en no coincidir les dates. Posteriorment, dins l'àmbit territorial montsenyenc, apareixen noves referències sobre els fets, com és el cas de la que recull el doctor Antoni Ariet (1872-1951), metge i alcalde que fou de Viladrau, en la seva *Topografia mèdica de Viladrau* (Ariet 1915:17-18). Prenent com a font l'obra de l'historiador i publicista barceloní Salvador Sanpere i Miquel (1840-1915) *El fin de la nación catalana* (Barcelona 1905), Ariet situa l'acció el dia 13 de gener de 1714, a partir de l'entrada de les tropes castellanques a Arbúcies, i el combat pròpiament dit el dia següent al matí, amb la participació dels sometents d'Arbúcies, Sant Hilari, Espinelves i Viladrau. Aquests, emboscats al mas del Pujol i sota la direcció de Francesc Puig i Isidre Pujatò, s'enfrontaren a un exercit format per 750 homes comandats per dos coronels, contingent del qual únicament els dos coronels i 200 soldats aconseguiren retornar a Hostalric. El relat també afegeix que "els 72 oficials presoners (58 flamencs) no se'ls hi tocà els vestits, mes an els soldats

Les penyes de Grau d'en Sala, on la tradició popular situa l'escenari del combat d'Arbúcies. Una placa commemorativa recorda aquest fet d'armes.

se'ls hi tragueren les casaques. Foren preses cinc banderes, de les quals Arbúcies n'envià una a cada un dels tres pobles que les havien guanyades”.

Encara l'any 1987 Enric Casals en un article en *Monografies del Montseny* (núm. 2, 1987) situa els fets “prop d'uns penyals anomenats Grau de la Sala –de la font del Palau en amunt“. Per tant, pocs avenços s'havien fet en el coneixement d'uns fets respecte als quals al pes de la tradició oral continuava essent un pilar fonamental d'interpretació.

Dels anys vuitanta del segle XX ençà, a aquesta documentació existent s'han anat afegint noves dades que progressivament han servit per construir una versió més completa dels fets, respecte de la recollida per Salvador Sanpere al principi del segle XX i que fins aquest moment constituïa una de les poques fonts fiables sobre el combat d'Arbúcies.

El llibre d'actes del Comú d'Arbúcies 1680-1740

Les actes del llibre del Comú d'Arbúcies, estudiades per Josep Manuel Rueda (1996), constitueixen un dels millors testimonis per conèixer la situació real de la societat arbúcienc en el marc cronològic de les darreries del segle XVII i la primera meitat del XVIII, una societat caracteritzada per la inestabilitat típica de l'Antic Règim, amb episodis cíclics d'epidèmies i fam, empitjorats en cas de coincidir amb períodes d'inestabilitat política i conflictes bèl·lics, com és el cas del moment que

ens ocupa, amb creixements vegetatius negatius de població els anys 1680, 1682, 1691, 1693 i 1696 (Bover i Rueda 1977).

Pel que fa als allotjaments de tropes, motiu esgrimit tradicionalment com a detonant dels fets que presentem en aquest article, a partir del llibre del Comú tenim constància d'allotjaments en les actes de gener de 1680, d'octubre i novembre de 1684, juny de 1686, juliol i agost de 1687, setembre i octubre de 1689, octubre de 1695, maig i novembre de 1696, maig i juny de 1698, juny i juliol de 1701, juliol de 1710, juliol de 1711, gener de 1714, agost de 1717 i octubre de 1720. Per tant, com comenta Rueda en l'article esmentat (1996), els allotjaments es convertiren en quelcom quotidià per a la població d'Arbúcies d'aquests moments, una quotidianitat que difícilment pot amagar, però, el descontentament que aquesta presència provocava en la població.

Malgrat tot, en les actes del Comú d'Arbúcies corresponents a aquest període no existeix cap dada referent al combat d'Arbúcies, més enllà de la informació que aporta l'acta del 6 de gener, en la qual s'aprova una talla de 300 lliures de Barcelona per pagar les despeses ocasionades pels soldats allotjats (Rueda 1996), cosa que contribuirà a obrir nous interrogants sobre el fets.

Allotjaments i estralls provocats per tropes en trànsit

Com s'ha comentat més amunt, un dels problemes principals al qual es veu sotmesa la població d'aquestes contrades es vincula amb els efectes provocats pel trànsit de tropes per aquesta ruta estratègica i també, molt especialment, per l'allotjament d'aquestes tropes. La documentació històrica existent ens ha deixat diferents testimonis corresponents a aquesta època. Joan Illa en la seva obra *Arbúcies del feudalisme a l'Edat moderna* (2003) descriu, a partir d'un document de l'arxiu municipal d'Arbúcies transcrit per Fèlix Graells, un episodi que exemplifica a la perfecció el que suposaven els allotjaments:

“Era el dia 24 de febrer de l'any 1698. A les 10 del matí va arribar en aquesta vila però de trànsit el Vescomte de Moià, mariscal de camp, amb tot el seu terç corresponent.

Després d'haver repartit els jurats d'aquesta població lliurances a tothom no sens haver-hi hagut grans disputes, ja que cap soldat volia anar a les masies, i convenia, puix que la vila representava només una sexta part de la població total del terme, els patrons procuraren donar segons llurs possibilitats el que tenien en ses cases, tal com tocino, botifarres, formatges, verdures i llegums, però ells i amb grans amenaces van dir que es matessin els moltons suficients i, a més d'això que els portessin, tabac, vi blanc, aiguardent, etc. El que els patrons a la força s'hi van obligar.

També es van donar vint-i-quatre parells de gallines, deu quarteres de civada i faves i altres tantes de blat.

I no contents amb les mentades assistències així que va arribar la nit passaren a executar tants estralls amb els paisans, ses mullers i ses famílies, que a molts els

fou precís, per alliberar-se de tantes crueltats, endinsar-se en els boscos i deixar els soldats sols en llurs cases.”

Per la seva part Francesc Carreras i Candi (1862-1937) en la seva obra *Notes històriques de Sant Hilari Ça-Calm* (1911) recull, procedent del *Dietari de Hilari Saleta* una relació de fets ocorreguts el 27 de juliol de l'any 1694 en aquest poble de les Guilleries, després de l'arribada d'una potentíssima força militar formada entre cavalleria i infanteria per 10.000 soldats, procedents d'Hostalric (que havia capitulat el 23 de juliol) i Arbúcies, en direcció a Vic i que arribaren a Sant Hilari després de diverses escaramusses amb la tropa del Veguer de Vic Ramon Sala, que havia intentat barrar-los el pas a la costa de Joanet. Cal ressenyar també que aquesta força militar va ser la responsable de la caiguda de Girona el 29 de juny i que un mes abans, concretament el 27 de maig, havia protagonitzat la que és coneguda com la *batalla del Ter*, que finalitzà amb la desfeta de les tropes espanyoles

“[...] [L]a gent que anava davant se enquantraren ab los francesos a las planas d'en Iglesias y tingueren escopetades; y lo Veguer tingué de retirar dret a Espinelvas, los darrers se formaren a la Pedra llarga, ahont tingueren moltas escopetadas, però los fou forsós retirar; los francesos entraren en esta vila, y no trobant-hi ninguna persona, comensaren de entrar per las casas, espatllant tot quan trovàban y portant-se lo que podian, essent veritat, que la gent ja habían tret molta cosa y habían obrint molta cosa a l'Iglésia y, alli fou més perduda que enlloch; que als francesos obriren las portas de la Iglésia, del Sacrari y de la Sacristia, y de las caxas que hi havia se'n portaren tot lo que els agradà, lo que era de plata y or de la Iglésia ja ho teníam tot amagat; lo que més robaren foren robas tant de la Iglésia com de la gent, encara que després hi habían algunas personas que deyan els habían assolat, perquè habían amagat diners a la Iglésia y los habían trovats [...] y fou la causa que un pagès de esta, anomenat Josep Moragas, los matà un centinella [...] y luego que lo comandant ho sabé, donà ordre per entornar-se'n per al mateix camí que eran vinguts; y tantas casas com trovaven per lo camí, todas las rovàban y en mataren alguns...”

Com es pot veure en els dos textos citats, poca cosa podien fer els pobres habitants dels pobles per on passaven les tropes: en el cas d'Arbúcies els allotjaments, com hem vist, suposaven poc menys que la ruïna dels seus pobladors; en el cas de Sant Hilari l'enfrontament –o la no obediència– vers algun dels contendents en conflicte comportava igualment la destrucció de cases i el robatori d'objectes de valor.

Aquesta mateixa experiència, i pel que fa als mateixos successos del mes de juliol de 1694, narrada per Josep Miralpeix, rector de Sant Mateu de Joanet, que també va rebre la visita i el saqueig de l'església i la rectoria per part de l'exèrcit del duc de Noailles, ens dóna una clau interessant per entendre com és que Arbúcies en aquesta ocasió no va rebre els efectes del saqueig de les forces franceses:

“[...] Y de tots los demun[t] dits treballs tingueren en esta parròquia de Joanet per no [h]aver volguda donar obediència los de Sant Hilari al virrey de Fransa, [h]avent-la donada los de Arbússias...” (Illa 2003)

La situació era, doncs, complicada en aquestes terres del Montseny i les Guilleries uns quants anys abans dels fets del combat d'Arbúcies i les nombroses topades tant per raó d'allotjaments com pels saquejos dels exercits en conflicte, esdevingueren indubtablement camp adobat per a l'aixecament dels habitants d'aquest territori.

El combat d'Arbúcies, el 14 de gener de 1714

El gran conflicte que va trasbalsar gran part de l'Europa del principi del segle XVIII fou la Guerra de Successió espanyola (1701-1715), en què a la mort de Carles II s'enfrontaren les forces borbòniques i les austriacistes. En la fase final del conflicte que havia de decidir el successor de la corona d'Espanya, les operacions militars es concentraren a Catalunya, entre els anys 1713-1714.

En aquest context, amb Barcelona assetjada per les tropes borbòniques comandades pel duc de Popoli, a l'inici de 1714 es produeix un context de rebel·lió i d'enfrontaments armats (Sant Martí Sarroca, Caldes de Montbui, Oristà...) en el qual s'ha de situar el fet d'armes d'Arbúcies, provocat, o si mes no atiat, per comandaments austriacistes, amb l'objectiu de donar suport des de la reraguarda dels exèrcits borbònics a la Barcelona assetjada.

La descripció dels fets d'Arbúcies es troba en les *Narraciones históricas* de Francesc de Castellví, obra escrita per aquest militar austriacista entre els anys 1730 i 1750 i importantíssima per a la divulgació dels fets que portaren a la desfeta del 1714. Els originals es troben en un arxiu de Viena, on s'exilià, i han estat editats modernament en 4 volums per la Fundación Elías de Tejada (1997-2002), bé que n'hi ha una còpia incompleta feta per Sanpere i Miquel conservada a la Biblioteca de Catalunya:

“Núm. 19

Documentos y extractos pertenecientes al año 1714

Relación del combate de Arbucias sucedido en 14 de enero, de los paisanos con los soldados de las Dos Coronas.

El día 13 de enero a las 3 de la tarde llegaron a alojarse a la villa de Arbucias 740 soldados, la mayor parte flamencos, de los venidos últimamente de Flandes y 130 caballos de la guarnición de Hostalric para pasar a Vic. Luego después de haber llegado maltrataron de palabras al jurado primero y le dieron dos golpes con un palo, porque les señalaba por alojamiento algunas alquerías no distantes de la villa, y un soldado maltrató a una mujer, y resistiendo a no dejarse forzar la llamó rebelde. La mujer le tiró una piedra a la cara que le hirió. El pueblo comenzó a moverse. A esto se añadió que el comandante luego de haber llegado pidió una guía para acompañar un soldado a Hostalric, que a poca distancia de la villa dió una cuchillada al paisano que se escapó y volvió a la villa. Todos los paisanos se commovieron y las mujeres escondían las armas, en tanto que la mayor parte de los hombres hacían quejas al comandante, esperando la noche para salirse de la villa. El comandante conoció estar el pueblo inquieto y les dió satisfacción, pero al volver el soldado no lo castigó. Francisco Puig y Isidro Pugeltó trataron con sus amigos todos labradores de la villa, y determinaron vengar el agravio.”

Retrat del Coronel Francieu.

En aquesta primera part podem veure i imaginar el desgast i patiment que suportaven unes poblacions sotmeses a privacions i que regularment rebien la imposició dels allotjaments de tropes. El relat continua exposant com es va preparar la venjança.

“Avisaron a los moradores de Viladrau y alquerías de la cercanía que se preparasen con las armas y bajasen al Pujol, y que a ellos se agregaran los del lugar de Espinelvas y San Hilario, y que al amanecer estuvieran en los desfiladeros y que apostaran 40 hombres de los de Viladrau en lo más angosto y cortasen el camino atravesando arboles.

El día 14 de enero a las ocho de la mañana tomaron los soldados la marcha derecho a Viladrau. Monsieur Cano, coronel flamenco, al despedirse hizo mucho agasajo a los jurados y les dijo que él no había tenido culpa en los desórdenes. Llegados a los desfiladeros, derrotaron los paisanos a 30 granaderos y 20 caballos que servían de vanguardia, y al mismo tiempo los paisanos hicieron fuego sobre todo el cuerpo, y los paisanos de Arbucias atacaron la retaguardia. El coronel Cano, sufriendo mucho fuego, unió la tropa y se apostó en la viña viejo de Blanc. Intentó por tres veces hacerse paso y lo logró con 30 caballos y 20 granaderos. El fuego duró hasta las 2 de la tarde, que no pudiendo seguir la marcha, circuidos por todas partes, llamaron a capitulación y se riendieron salvas las vidas, que Francisco Puig y Isidro Pugeltó

lo firmaron. Entregaron todo el equipaje, seis banderas, dos trompetas, cinco tambores, 268 soldados, 72 oficiales, entre ellos 58 flamencos. Se escaparon a Hostalric 65 con el coronel Cano, pero los más llegaron heridos a Hostalric. Los prisioneros se han conducido a Cardona. A los oficiales no se han quitado los vestidos, a los soldados, sólo las casacas. Los de Arbucias han presentado a los lugares de Viladrau, de Espineltas y San Hilario una bandera a cada uno. De nuestros paisanos han muerto 7 y 17 heridos.”

Com podem veure, aquest és el relat original que va inspirar autors posteriors i que ha arribat fins els nostres dies diluït. L'edició moderna d'aquesta obra de Castellví ens facilita recuperar la versió integral del bàndol austriacista. La novetat, però, ens l'aporta la localització –durant la recerca plantejada pel Museu Etnològic del Montseny sobre els fets d'armes del combat d'Arbúcies– d'una font extraordinària, que ens proporciona la visió d'un dels coronels que comandaven les tropes enemigues en el decurs de la confrontació. Ens referim a les memòries de Jacques-Laurent-Pierre-Charles Franclieu (1680-1745). El relat del que ell anomena “la més trista aventura” que li va succeir a la guerra presenta els fets des del punt de vista militar i explica com es va produir la gran desfeta del destacament espanyol a Arbúcies.

Aquest coronel Franclieu era un home de carrera militar que després de combatre a l'exèrcit francès en nombroses campanyes (Catalunya, Itàlia, Alemanya...) va passar, com relata en la seves memòries, l'any 1710, a instàncies del duc de Alba, a servir a las *Reales Tropas* de la corona espanyola durant 22 anys.

Franclieu dedica el segon capítol de l'obra als anys 1711-1714. Comença explicant l'arribada a Figueres procedent de la ciutat francesa de Pau, relata diferents operacions militars i dóna el seu punt de vista del comportament de les tropes valones, lliurades als excessos. En aquest capítol figura l'apartat que titula: “Un destacament espanyol és destruït pels miquelets en els congostos d'Arbúcies”

A partir de la traducció del relat exposat en aquestes memòries (veg. el text original a l'Apèndix), podem apropar-nos a la sempre interessant visió del bàndol derrotat:

“Per ordre del duc de Popoli el regiment de Franclieu i el d'Ostende, de tropes valones, havien de passar d'Hostalric a Vic, comandats per Mr. de Cano, coronel del regiment d'Ostende.”

Aquí l'autor esmenta que, tot i que ell era coronel amb més anys de servei, l'expedició la comandava el coronel Cano, que per la seva participació al setge de Girona havia estat nomenat brigadier. I que va dubtar d'acompanyar-lo. Aquesta subordinació impregna el qüestionament dels fets d'armes que es produïren:

“Les nostres ordres ens feien passar per Arbúcies, pels congostos on el mariscal de Noailles amb 10.000 francesos havia estat derrotat pels miquelets, el tipus de guerra dels quals és extremadament avantatjós en un congost de més d'una llegua, amb muntanyes inaccessibles a una banda del camí i molt abruptes pels altres costats. Aquest indret era el que havíem de travessar l'endemà, pel mig de nombroses pobla-

cions habitades únicament per miquelets, que són autèntics bandolers. (de veritat valerosos???)

Vam acampar a Arbúcies, on Mr. de Cano havia fet repartir per l'allotjament els oficials i soldats per totes les cases. Jo coneixia la perillositat de la nostra situació i la vaig exposar a Mr de Cano davant tots els oficials: “Quina decisió hem de prendre?”, em va dir. “Tocar generala”, li vaig respondre, “assemblea i banderes, que les tropes tinguin les armes a punt, i ordenar els jurats que els distribueixin fusta, aigua i vi, aquest darrer pagant, i ocupar només les sis cases més grans que hi ha a la plaça, on la resta s'estaran al voltant d'un gran foc”. Ell va seguir el meu consell i sort en vam tenir, ja que després vam saber que pretenien degollar-nos a tots durant la nit.

L'endemà no vam ser pas més afortunats. Des que vam entrar tots al congost del qual he parlat, vam veure totes les altures coronades per miquelets que, de darrera les roques, ens tiraven al blanc amb tota comoditat, de manera que estàvem tots apilonats sense poder anar cap a ells. Cano, en aquest moment de perplexitat, va cridar tots els oficials per a un consell de guerra, en un indret on el camí era més ample i menys exposat. Va plantejar l'alternativa entre avançar o bé retirar-nos. Jo em decantava per la primera opció, dient que hi havia més o menys tant de camí a fer per un costat com per l'altre, i que avançar demostraria una empenta que sorprendria els miquelets, mentre que la retirada n'augmentaria l'audàcia. Pocs van ser del meu parer i, davant la divisió d'opinions, ens vam haver de retirar; em van assignar l'avantguarda d'aquesta retirada, amb les dues companyies de granaders i dos piquets, per tal de travessar un indret anomenat *el Mal Pas*, que els miquelets havien ocupat i on havien fet moltes barricades d'arbres tallats. Els cavallers del nostre esquadró van posar tots peus a terra, van llençar les seves botes i es van parapetar darrera els cavalls la major part dels quals foren morts, així com els muls; jo mateix vaig veure morir un molt bon cavall darrera meu, sota Mr. de la Grange, avui capità al regiment de valons de Brabant [...].

Vaig fer atacar la posició de la qual he parlat, de la manera com se supera una barrera, obrint foc a tot el que se'ns posi al davant i reorganitzant-nos al darrera; però també ens colpejaven pels costats, sense poder-nos defensar. A la fi, vaig travessar amb tota una tropa, vaig arribar al poble d'Arbúcies i vaig fer anar els granaders, destrals en mà, a obrir la porta de l'església, per tal de garantir-nos allà un punt de defensa. Mr. de Cano hi va arribar amb alguns cavallers a cavall sense botes; li vaig dir que calia esperar la resta de la seva tropa, però ell no ho va voler fer, i va ordenar la seva companyia de granaders, o almenys la quinzena d'homes que quedaven, que el seguissin, i fugí sense aturar-se fins a Hostalric, on fou el tercer d'arribar, totalment exhaust. Jo no tenia altre opció que retirar-me al pas de la infanteria que havia pogut unir-se a mi; vaig aturar-me en un turó a mitja llegua d'Hostalric, on vaig reunir, de tots dos batallons, prop de tres-cents homes, dels vuit-cents que teníem; la resta els havien morts o fets presoners, i aquests darrers patiren un destí més cruel.“

Aquesta topada amb el que ell anomena *miquelets* i que segurament es tractava de forces del sometent de les poblacions locals amb l'ajuda d'algunes unitats de miquelets, va fer tastar a Franclieu la guerra de guerrilles. El desastre organitzatiu dels destacaments aniquilats a Arbúcies li va servir d'experiència. Uns mesos més tard relata, en el decurs d'una important operació per proveir el setge de Barcelona

que acabava d'assumir el duc de Berwick, com havia de portar un comboi de més de dues-centes mules carregades d'Igualada a Barcelona, passant per Martorell. Franclieu adopta una nova estratègia per combatre l'enemic, a partir de les lliçons apreses en el combat d'Arbúcies. L'expedició que dirigia estava formada per mil dos-cents homes escollits, infanteria, cavalleria i dragons.

“Veieu com vaig disposar el meu destacament: la meva cavalleria i els meus dragons, meitat a l'avantguarda, meitat a la reraguarda, amb ordres, si el meu comboi era atacat, d'abandonar la posició i córrer fent volta per sorprendre per darrera aquells que feien foc sobre nosaltres. Em recordava del fet d'Arbúcies i sabia que els miquelets només són valerosos quan tenen la protecció de les alçades i la reraguarda lliura. Vaig situar tota la infanteria a les ales, però en grups de cinquanta homes, força distants els uns dels altres, amb ordre que no impossibilitaria poder grimpar per on poguessin, per prendre els enemics pels flancs i per darrere, sense destorbar el comboi que dirigia amb sis companyies de granaders.”

Franclieu explica que l'operació de portar el comboi a l'exèrcit del mariscal Berwick fou un èxit i que el mateix Berwick el va rebre de meravella. Tornant, però, al relat dels fets d'Arbúcies, Franclieu exposa la sort dels presoners. Aquest punt és on la seva versió dels fets difereix més del relat de Castellví.

“L'endemà els miquelets els dugueren lligats de dos en dos a l'extrem d'una penya i els van estimbar daltabaix, després d'haver-los clavats un munt de ganivetades. Els oficials capturats no els van tractar igual, sinó que els enviaren a Cardona com a presoners de guerra; quant a mi, hi vaig perdre tot el meu equipatge. El compliment que vaig rebre de Mr de Cano va ser que, en tornar tan lentament, m'havia arriscat a dispersar la tropa que duia, que hi havia ocasions en què calia recórrer al 'salvi's qui pugui'. Contràriament, si jo no m'hagués aturat amb els 50 homes que tenia, segurament els 250 homes que es van unir a mi haurien sigut rodejats.”

L'ajusticiament dels soldats de les tropes valones fou un fet que es produí en altres episodis, però és la primera referència vinculada al combat d'Arbúcies. Sigui cert o no, l'historiador Joan Illa va trobar la següent anotació en el llibre d'òbits de la parròquia d'Arbúcies corresponent a les partides de defunció i òbits del 21 i 23 de gener de 1714:

“En estos dias pròxims passats s'enterraren molts soldats que moriren a les escope-tades, no en sabérem los noms.”

La gran desfeta i el comportament inapropiat del coronel Cano van fer que Franclieu intentés per tots el mitjans posar-ho en coneixement al duc de Popoli, comandant de les tropes espanyoles de Felip V a Catalunya:

“Vaig escriure a Mr. de Popoli i li vaig retre compte exacte de tot el que havia passat. Veient que en diferents cartes ell no feia sinó donar respostes vagues, li vaig demanar un consell de guerra per examinar les operacions d'aquesta jornada i vaig fer el mateix a la Cort.”

Al cap d'algunes setmanes Arbúcies, com altres viles i pobles que s'havien alçat contra l'enemic, fou saquejada i incendiada com a càstig. Vet ací un episodi

més de l'opressió i el vandalisme que van patir durant aquells anys les terres del nostre país.

Bibliografia

- ARIET, A. *Topografia mèdica de Viladrau*. Barcelona, 1915.
- BALAGUER, V. *Al pie de la encina*. Madrid, 1893.
- BOVER, A. i J. M. RUEDA. *El comportament demogràfic d'Arbúcies al segle XVII*. Col·legi Universitari de Girona, inèdit, 1977.
- BRUGUERA, M. *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714*, v. I. Barcelona, 1872.
- CARRERAS I CANDI, F. *Notes històriques de Sant Hilari Ça-Calm*. Barcelona, 1911.
- CASALS, E. "Arbúcies, gent d'astúcies matavalons", *Monografies del Montseny*, 2 (1987): 159-180.
- CASTELLVÍ I OBANDO, F. de. *Narraciones Históricas*, I-IV, J. M. MUNDET i J. M. ALSINA, ed. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1997-2002.
- FRANCLIEU, J. L. P. C. *Mémoires du Marquis de Franclieu (1680-1745)*. Paris, 1896.
- ILLA, J. *Arbúcies del feudalisme a l'Edat moderna*. Arbúcies, 2003.
- RUEDA, J. M. "El combat d'Arbúcies", *Perxada* 5 (1996): 35.
- RUEDA, J. M. "El llibre de les Actes del Comú d'Arbúcies (1680-1740)", *Monografies del Montseny* 11 (1996): 159-175.
- SANPERE I MIQUEL, S. *El fin de la nación catalana*. Barcelona, 1905.

Apèndix

Text original de les *Mémoires du Marquis de Franclieu (1680-1745)*.

"[...] Me voici au récit de la plus triste aventure qui me soit arrivée á la guerre: Mr le duc de Popoli commandoit l'armée du Roi qui avoit investi Barcelone, il envoya ordre que mon régiment et celui d'Ostende, wallons tous les deux, passassent d'Ostgalrich à Vich et cela, sous les ordres de Mr de Cano, colonel d'Ostende. J'étois plus ancien colonel que lui mais, comme il s'étoit trouvé au blocus de Girone, il avoit été fait brigadier. Il n'avoit point de lettres de service, par conséquent je devois commander, je fus meme sur le point de ne pas suivre mon régiment et je le devois, vu le tort qu'on me faisoit, mais ma mauvaise fortune voulut que je marchasse. Nos ordres portoient de passer par Arbusias, dans des défilés où jadis Mr le maréchal de Noailles, avec dix mille François, fut entièrement défait par des miquelets dont le genre de guerre est extrêmement avantageux dans un défilé de plus d'une lieue, entre des montagnes inaccessibles du côté du chemin et très escarpées des autres côtés. C'est par là que nous devons passer le lendemain, au milieu de plusieurs villages uniquement habités par des miquelets, qui sont de vrais voleurs. Nous couchâmes à Arbusias, où Mr de Cano avoit fait répartir pour le logement les officiers et soldats dans toutes les maisons. Je connoissois le danger où nous étions, je le représentai à Mr de Cano devant tous les officiers: "Quel parti prendre?", me dit-il. "Battre la générale", lui répondis-je, "l'assemblée et les drapeaux, tenir les troupes sous les

armes, ordonner aux jurats de leur distribuer du bois, de l'eau et du vin, ce dernier en payant, et n'occuper que les six plus grosses maisons qui sont sur la place, où le reste se tiendra avec un grand feu". Il suivit mon conseil et bien nous en prit, car nous avons su depuis que nous devons tous être égorés dans la nuit.

Nous ne fûmes pas beaucoup plus heureux le lendemain. Dès que nous fumes tous entrés dans le défilé dont je viens de parler, nous vîmes toutes les hauteurs couronnées de miquelets qui, de derrière les rochers, nous tiroient au blanc tout à leur aise, de manière que nous étions écrasés sans pouvoir aller à eux. Cano, dans cette perplexité, appela tous les officiers pour un conseil de guerre, dans un endroit du chemin plus large et moins exposé. Il y proposa de décider si nous marcherions en avant ou si nous nous retirerions. J'opinai pour le premier parti, disant qu'il y avoit à peu près autant de chemin à faire d'un côté que de l'autre, qu'aller en avant marquerait une fierté qui étonneroit ces miquelets, au lieu que la retraite augmenteroit leur audace. Peu de gens furent de mon avis et, à la pluralité des voix, il fallut se retirer; on me chargea de l'avant-garde de cette retraite, avec les deux compagnies de grenadiers et deux piquets pour percer un endroit appelé le Mal-Pas, que les miquelets avoient occupé et où ils avoient fait de grands abattis. Nous avions un escadron dont les cavaliers mirent tous pied à terre, jetèrent leurs bottes et se couvrirent de leurs chevaux qui furent tués pour la plupart, aussi bien que mes mullets; j'eus aussi un fort beau cheval tué derrière moi, sous Mr de La Grange, aujourd'hui capitaine dans le régiment wallon de Brabant; j'avois mené cet officier avec moi de France et je le gardois chez moi jusqu'à ce que je pusse lui donner un emploi.

Je fis attaquer le poste dont je viens de parler, à la manière don ton attaque à la barrière, faisant faire feu à tout ce qui pouvoit faire front en avant et allant se reformer sur les derrières, mais nous étions aussi abimés sur nos flancs, sans pouvoir nous défendre. Enfin, je perçai avec toute ma troupe, je gagnai le village d'Arbusias et comme je faisais travailler nos grenadiers la hache à la main à ouvrir la porte de l'église, pour nous y assurer un poste à défendre, Mr de Cano y arriva avec quelques cavaliers remontés à cheval sans bottes; j'eus beau lui dire qu'il falloit attendre le reste de sa troupe, il n'en voulut rien faire, il dit à sa compagnie de grenadiers, ou du moins à une quinzaine d'hommes qui en restoient, de le suivre, et il s'en fut sans s'arrêter jusqu'à Ostalric, où il arriva lui troisième tout essoufflé. Je n'eus pas d'autre parti à prendre que de me retirer au pas de l'infanterie qui avoit pu me joindre; je fis halte sur un hauteur à une demi-lieue d'Ostalric, où je ramassai des deux bataillons environ trois cents hommes, de huit cents que nous en avions; tout le reste étoit tué ou pris, et ces derniers éprouvèrent un sort plus cruel, car le lendemain les miquelets les menèrent liés de deux en deux sur une pointe de rocher, d'où ils les précipitèrent, après leur avoir donné plusieurs coups de couteau. Les officiers prisonniers ne furent pas traités de même, mais envoys à Cardone, prisonniers de guerre; quant à moi; j'y perdis tout mon équipage. Le compliment que je reçus de Mr de Cano fut, que j'avois risqué, en revenant si doucement, de faire couper cette troupe que je ramenois, qu'il y avoit des occasions où il falloit faire sauve-qui-peut; cependant, si je n'avois [...], sûrement les deux cents cinquante qui me rejoignirent auroient été enveloppés. ..."

[Franclieu, J. L. P. C. *Mémoires du Marquis de Franclieu (1680-1745)*.
Paris, 1896, p. 102-104]

Portada de les *Mémoires du Marquis de Franclieu (1680-1745)* [Paris, 1896]